

Bir Yörede Sualtı Dalış Turizminin Değerlendirilmesi: Eskişehir Sakaryabaşı Bölgesi Örneği

Gizem Cesur¹

Araş. Gör. İpek İtir Can²

Doç. Dr. Emre Ozan Aksöz³

ÖZET

Araştırmanın amacı, bir dalış bölgesinin olumlu, olumsuz yönlerinin, yeme içme, konaklama ve ulaşım olanaklarının sualtı dalış turizmi açısından değerlendirilmesidir. Bu amaçla çalışmada Eskişehir, Çifteler ilçesi Sakaryabaşı bölgesi değerlendirilmiştir. Araştırma doğrultusunda nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yapılandırılmış görüşme Sakaryabaşı dalış bölgesinde dalış yapmış dokuz profesyonel dalcıyla gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle kodlamalar ve temalar oluşturularak gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinin olumsuz özelliklerine kıyasla oldukça baskın olduğu tespit edilmiştir. Dalış bölgesinin olumlu özellikleri su altı manzara çeşitliliği, su sıcaklığı, farklı deneyim, görünürlük, canlı çeşitliliği, güvenli dalış, yıl boyu dalışa uygunluk, ekonomik uygunluk olarak sıralanırken; olumsuz özelliği ise kısıtlı bir bölge olması şeklinde belirlenmiştir. Sakaryabaşı bölgesindeki konaklama olanaklarına ilişkin katılımcılar arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır. Kimi katılımcı Çifteler'deki konaklama olanaklarının kısıtlılığından dolayı Eskişehir'de konaklamanın tercih edildiğini söylerken kimisi Çifteler'de konaklama olanaklarının yeterli olduğundan bahsetmektedir. Bölgeye ulaşımın oldukça rahat olduğu; fakat ekipmanları ile gelenler için dalış noktaları arasında ekipmanları taşımamanın zor olduğu belirtilmiştir. Yeme içme olanakları değerlendirildiğinde katılımcıların gerek Sakaryabaşı dalış bölgesinden gerekse Çifteler ilçesinden memnun oldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sualtı Dalış Turizmi, Donanımlı Dalış, Tatlı Su Dalışı, Çifteler.

ABSTRACT

The aim of the research is to evaluate the positive and negative aspects of a diving area, food and beverage, accommodation and transportation opportunities in terms of underwater diving tourism. For this purpose, Eskişehir, Cifteler district, Sakaryabasi region was evaluated in this study. In line with the research, the structured interview, which is one of the qualitative research methods, was carried out with four professional divers who had dived in the Sakaryabasi diving region. The data obtained were carried out by creating coding and themes using the content analysis method. As a result of the research, it has been determined that the positive features of the Sakaryabasi diving region are quite dominant compared to the negative features. Positive features of the diving area are listed as diversity of underwater scenery, water temperature, different experience, visibility, biodiversity, safe diving, suitability for diving all year round, and economic suitability. The negative feature of the region is that it is a restricted region. There is a difference of opinion among the participants regarding the accommodation facilities in Sakaryabasi region. While some participants say that they prefer to stay in Eskişehir due to the limited accommodation opportunities in Cifteler, others say that accommodation opportunities in Cifteler are sufficient. Access to the region is very convenient; However, it has been stated that it is difficult to transport equipment

¹ Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yüksek lisans öğrencisi, gizemcesur@anadolu.edu.tr

² Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, ipekic@anadolu.edu.tr

³ Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, ozana@anadolu.edu.tr

between diving points for those who come with their equipment. When the eating and drinking opportunities were evaluated, it was seen that the participants were satisfied with both Sakaryabasi diving area and Cifteler district.

Keywords: Underwater Diving Tourism, Equipped Diving, Freshwater Diving, Cifteler.

GİRİŞ

Dünya okyanusları gezegenin %69'unu kaplamaktadır. Tatlı su gölleri ve nehirleri, yeryüzünün yaklaşık %2'sini oluşturur. Bu suların, yansıyan yüzeyinin altında yaşam ve manzara çok farklıdır (Lew, 2013: 29). Sualtı dalış (SCUBA/Self-contained Scuba Breathing Apparatus) su altı aktivitelerinde arasında yer alan verimli ve güvenli ekipmanların gelişimi ve insanların doğa ve çevreye olan saygısının artmasıyla milyonlarca insanın ilgisini çekmiştir (Musa and Dimmock, 2013). Donanımlı dalış aktivitesinin son yirmi yılda popüleritesi, onu şu anda milyarlarca dolarlık bir endüstri haline getirmiştir (Ong and Musa, 2011: 779). Bu büyümede yeni pazarlar önemli olmuştur ve Türkiye ve Rusya gibi gelişmekte olan ekonomiler donanımlı dalış faaliyetlerine büyük ilgi göstermektedir (Albayrak vd., 2021: 987). Üç tarafı denizlerle çevrili olan ve iç suları ile kapladığı alan açısından zengin Türkiye'de deniz turizmi son 20 yılda talebin en yüksek olduğu turizm dallarından birisi olmuştur. Deniz Turizmi gelirleri, turizm gelirlerinin yaklaşık %20'sini oluşturmaktadır, 2019 yılında 7,2 milyar dolar gelir elde edilmiştir (İMEAK, 2022: 202). ABD'nin en çok dalış yapılan eyaleti Kaliforniya'da donanımlı dalışından yapılan yıllık doğrudan harcamalar 161 milyon ile 323 milyon dolar arasında değişmiştir (DEMA, 2022: 6).

Büyük bir hızla büyümeye devam eden sualtı dalış turizmi ile ilgi alan yazın taraması yapıldığında çeşitli araştırmalar ile karşılaşılmıştır. Sualtı dalış turizmi ile ilgili, rekreasyon (Dai et al., 2020; Lew, 2013), motivasyon (Albayrak et al., 2021; Çulha ve Gönül, 2019; Lusby and Cottrell, 2008), dalış memnuniyeti ve turizm etkisi (Musa, 2002), dalgıç deneyimleri (Aygün, 2020; Dimmock, 2009), destinasyon geliştirme (Cater, 2008; Kainde et al., 2017), dalış alanlarının korunması (Emang et al., 2020), risk (Doğru vd., 2019; Tibiriça et al., 2011) ve dalış sistemi (Dimmock and Musa, 2015) araştırmaları yapılmıştır. Buna karşın Eskişehir ili Sakaryabaşı dalış bölgesi ile ilgili bir araştırmaya rastlanmamıştır. Sakaryabaşı dalış bölgesi birden fazla dalış noktası ile Dünyada yer altından doğan nadir akarsulardan birisi olan Sakarya nehrinin doğduğu yerdir. Coğrafi konumu, su sıcaklığı, sualtı flora ve faunası, berraklığı, yıl boyu dalışa uygunluğu ve çeşitli dalış türlerinin yapılabilir olması ile sualtı dalış turizmi için yüksek potansiyel barındırmaktadır. Bu araştırma ile bir dalış bölgesinin olumlu ve olumsuz yönlerinin, konaklama, ulaşım ve yeme içme olanaklarının sualtı dalış turizmi kapsamında değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sualtı Dalış Turizmi

Dalış, turizm endüstrinin gelişen bir dalı haline geldi (Treeck and Schuhmacher, 1998: 499). Dalış turizmi, yapıldığı destinasyonlarda turizm sezonunu uzatması, katılımcıların yüksek miktarda harcama potansiyeline sahip olması bakımından önemli bir turizm çeşididir (Eren vd., 2020: 26). Sualtı dalışı, en basit tanımıyla sualtına nefes alma cihazlarıyla ya da nefesin tutulmasıyla yapılan iniş pratiğidir (Top vd., 2013: 8). Zamanla dalgıçlar, geliştirilmiş solunum cihazlarının ve koruyucu kıyafetlerin ortaya çıkmasıyla aşamalı olarak daha rahat ve

uzun süreli dalış imkanını elde etmişlerdir (Dimmock, 2009: 14). Cousteau ve Gagnan'ın sualtı deneyimlerini dönüştüren bağımsız dalış ekipmanlarında yaptığı değişikliklerden bu yana, donanımlı dalış, deniz temelli eğlence ve turizmin küresel olarak tanınan bir biçimi olarak bir yer edinmiştir (Dimmock, 2007: 129; Garrod, 2008: 45; Musa and Dimmock, 2012: 1). Dalış turizmi, giderek daha geniş bir yelpazede rekreasyonel dalış faaliyetlerini içermektedir (De Brauwer, 2017: 89). Sualtı dalış turizmi ise; su altı dünyasının flora, fauna ve arkeolojik kültür varlıklarını görmek, fotoğraflamak, filme almak ve sportif balık avlama amaçlı olarak gerçekleştirilen tanıtım, sportif ve eğitim amaçlı dalışlar ile kıyıda verilen konaklama ve ağırlama hizmetleri içine alan bir turizm çeşididir (Yaşar, 2011: 36).

İnsanları deniz yaşamının çeşitliliği ve değeri hakkında eğitmenin bir yolu, eğlence ortamında sualtı dünyasına doğrudan maruz kalmalarını sağlamaktır. Bu çoğunlukla şnorkelli yüzme ve Scuba dalış deneyimleri ile yapılır (Lew, 2013: 29). Şnorkelle yüzme ve serbest dalış, su altında net bir şekilde görmek için bir maskenin, su yüzeyinde nefes almak için bir şnorkelin ve itmeyi sağlamak için yüzgeçlerin yardımına ihtiyaç duyduklarından daha az ekipman kullanır. Scuba (donanımlı) dalışı, çeşitli durumların ve deneyimlerin güvenli bir şekilde tadını çıkarmak için, sualtı ortamında rahat olmak için gerekli becerileri geliştirmek için eğitim ve uygulama gerektirir (Dimmock, 2007: 129). Dalışın güvenlik ölçütlerini belirleyen, bu ölçütler kapsamında gerçekleşmesi, tanınması, eğitim verilmesi ve organize edilmesini koordine eden dünya çapında birçok profesyonel kuruluş mevcuttur. Profesyonel Dalış Eğitmenleri Birliği (PADI), Uluslararası Dalış Okulları (SSI), Dünya Su Altı Konfederasyonu (CMAS) bunların başlıcalarıdır. Türkiye'de ise Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu (TSSF) bu kuruluşların görevlerini üstlenen ulusal ve uluslararası etkinliklerin düzenlenmesinde görev alan yetkili kuruluştur. Kendi kendini düzenleyen endüstrinin büyük çeşitliliği ve dağınık doğası nedeniyle, dünyadaki dalgıçların sayısını tahmin etmek zordur (Lew, 2013: 30). PADI İstatistiklerine (2008) göre, her yıl yaklaşık bir milyon kişi dalgıç olarak sertifikalandırılmaktadır (Ong and Musa, 2011: 779). 2021 PADI verilerine göreyse dünya çapında 128.000'den fazla profesyonel üyesi vardır ve bunların %36,8'i kadın dalgıçlardır (PADI, 2021). ABD'de 2,7 ila 3,5 milyon aktif donanımlı dalgıç, 2020'de ABD'de 2.588.000 aktif dalgıç vardı (DEMA, 2021). TSSF 2022 Yılı Faaliyet Raporu'na göre pandemi nedeniyle 2020-2021 yıllarında muhtelif faaliyetler düzenlenemediğinden dalıcı sayılarında düşüş yaşanmıştır. TSSF 2022 raporuna göre, TSSF'ye bağlı; 2019 yılında dalıcı (1 yıldız, 2 yıldız ve 3 yıldız kapsayan) sayısı 17308 iken 2021 yılında 9721 olmuştur. Dünya ve Türkiye'de başlayan ve devam etmekte olan normalleşme süreci ile dalıcı sayılarının artış göstereceği öngörülmektedir. TSSF 2022 raporuna göre, 2021 yılında TSSF'ye bağlı aktif 633 eğitmen, 356 rehber dalıcı, 190 tanıtım uzmanı vardır (TSSF, 2022).

Dalgıç sayıları, dalışa ve sualtı dalış turizmine olan ilgi artışını açıkça ortaya koymaktadır. Sporun, rekreasyonun ve turizm aktivitelerinin sürdürülebilir bir formu olan sualtı sporlarının artması ve dalış aktivitelerinin gelişmesi, bir toplumun gelişmesinde iyi bir temel oluşturabilir (Özel ve Sevinç, 2018: 399) Dalış turizmi, diğer turizm türleri gibi ekonomik faydalar sağlayabilir, destinasyondaki yaşam kalitesini iyileştirebilir, topluluk gururunu artırabilir, kültürel alışverişe izin verebilir, aşırı sömürüyü azaltabilir ve korumayı teşvik edebilir (Wongthong and Harvey, 2014: 139).

Dünya’da ve Türkiye’de Sualtı Dalış Turizmi

Dalışla ilgili turizm, en hızlı büyüyen turizm pazarı sektörlerinden biridir ve sosyal, ekonomik, çevresel etkileri önemlidir (Merchant, 2011: 215). Bazı ülkeler için, sualtı dalış turizminden elde edilen gelir, devlet bütçesinin önemli kısımlarından birini temsil etmektedir. Örneğin, tek başına bir Alman charter havayolu tarafından taşınan dalgıçların sayısı, doksanların başında Maldivler'in GSMH'sinin yaklaşık %25'ini oluşturuyordu (Treeck and Schuhmacher, 1998: 499). Dalış seyahati pazarının mevcut yıllık büyüme hızının dünya genelinde %16'ya ulaştığı tahmin edilmektedir (CBI, 2022). Almanya, Fransa ve Birleşik Krallık gibi Batı Avrupa ülkeleri özellikle güçlü pazarlardır (De Brauwer, 2017: 89). Avrupalı dalgıçlar yılda birkaç dalış tatili yapabilirler. Uzun mesafeli dalış gezilerinde, ortalama 10-14 günlük bir tatilde günde yaklaşık 400 € harcamaktadırlar (CBI, 2022). Okyanus tabanlı turizm ve rekreasyon, her yıl ABD ulusal ekonomi gayri safi yurtiçi hasılasına yaklaşık 143 milyar dolar katkıda bulunmaktadır (NOAA, 2022). Florida'daki mercan resiflerinde rekreasyon amaçlı dalış sıklığı, dünyadaki en yüksek oranlardan bazılarıdır (Krieger and Chadwick, 2013: 180). Rekreasyonel donanımlı dalış ve şnorkelle dalışa katılan ziyaretçiler, Florida ekonomisine her yıl yaklaşık 904.4 milyon dolar katkıda bulunuyor (DEMA, 2022).

Kıyı ekosistemleri dünyanın en üretken ekosistemleri arasındadır (Wongthong and Harvey, 2014: 138). Kıyılarda yer alan ülkeler kıyılardaki elverişli iklim şartları, ulaşım, ticaret ve turizm imkanlarından daha fazla yararlanabilme şansına sahiptirler (Çelik, 2020: 206). Örneğin, Cocos Adası- Kosta Rika, Ras Muhammed- Mısır, Ngemelis Adası- Palau, Kona-Hawaii, Tulum- Meksika, Grand Bahama Adası- Bahamalar, Anilao- Filipinler, Thingvellir Ulusal Parkı- İzlanda, Agulhas Bank- Güney Afrika ve Raja Ampat- Endonezya Dünyadaki en iyi dalış noktalarındandır (Wormald, 2022). Üç tarafı denizlerle çevrili olan Türkiye’ de su altı dalış turizminde önemli bir yer almaktadır. Türkiye’nin toplam kıyı uzunluğu 8.333km’yi bulmaktadır. Bu kıyıların 648 km’si Anadolu, 786 km’si Trakya, 1067 km’si adalara aittir (Atalay, 2011: 406). Türkiye, mevcut kıyı uzunluğu ve tatlı su kaynakları ile sualtı dalış turizmi için birçok dalış noktası sunar.

Türkiye’deki bazı önemli dalış noktaları; Antalya; Kemer, Kalkan, B-24 Amerikan Savaş Uçağı Batığı, Fransız Batığı, Falezler, Sıçan Adası, Gök Mağarası, Kaş Uçağı Batığı, Sulvin Mağarası, Balıkesir; Ayvalık, Muğla; Datça, Marmaris, Bodrum, Çanakkale; Saros, Gökçeada ve Bozcaada, Mersin; Dana Adasıdır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022) . Türkiye sadece tuzlu su kaynakları ile değil tatlı su kaynakları ile de Dünya’da az eşine rastlanan tatlı su dalış noktalarına sahiptir. Balık Gölü (Ağrı), Salda Gölü (Burdur), Hazar Gölü (Elazığ), Sakarya Nehri (Eskişehir), Gökpınar Gölü ve Tödürge Gölü (Sivas), Birecik Baraj Gölü (Şanlıurfa), Van Gölü (Van) başlıca tatlı su dalış noktalarıdır. Dalış noktalarının tatlı su ve tuzlu su çeşitliliği beraberinde canlı çeşitliliğini de getirir ve İç Anadolu dahil dalış noktalarının birçok bölgeye yayılmış olması sualtı dalış turizmini daha çekici hale getirmektedir. Türkiye’nin ılıman iklimi sayesinde dört mevsim dalış yapılabilmesi büyük bir olanaktır. Zengin sualtı coğrafyası ve tarihi sualtı dokusu, batıklar dalış sporu yapan insanların ilgisini çekmektedir (Erkurt ve Paker, 2014: 134). Ayrıca, sualtı dalış turizminin gelişimi üzerinde; kıyı ve su altı jeomorfolojisi, iklim, deniz flora ve faunası, su altı arkeolojisi, liman hizmetleri ve konaklama gibi fiziki ve beşerî altyapının etkisi bulunmaktadır (Yaşar, 2011: 36). Bu etkilerin

sürdürülebilir olması, sualtı ekosisteminin korunabilmesi, sualtı dalış turizminden yüksek verim alınabilmesi için dalgıçların kurallara uyması, yerel halkın bilinçlendirilmesi ve yerel yönetimlerin doğru pazarlama stratejileri izlemeleri gereklidir.

Eskişehir’de Sualtı Dalış Turizmi

Tarihî ve doğal güzellikleri, sosyo-kültürel değerleri, gelişmiş şehircilik anlayışı, iki büyük üniversitesi, sanat ve eğlence yaşamı ve ulaşım kolaylıkları gibi çekici faktörleriyle turizm sektörü açısından önemli bir potansiyele sahip olan Eskişehir, özellikle yerli turistler için önemli bir turistik destinasyon olma yolundadır (Evren ve Kozak, 2012: 221). Gelişmiş şehircilik anlayışı ve turistik ürünleri çeşitlendirmeye yönelik arayışlar ile 2013 yılında Sakarya nehrinin doğuş yeri olan Çifteler ilçesi, Sakaryabaşı mevkinde deneme dalışları yapılmaya başlanmıştır. Ardından ‘Sakaryabaşı’na Işık Tutanlar’ adlı sualtı fotoğrafçılığı sergisi ile sualtı dalış turizmi kapsamında ilk tanıtımı gerçekleşmiştir. Araştırma kapsamında araştırılan Çifteler ilçesi Sakaryabaşı (Sakarıbaşı), Eskişehir için yeni bir çekicilik faktörü, sualtı dalış turizmi için ise yeni bir tatlı su dalış noktası olmuştur.

Çifteler, İç Anadolu Bölgesinin yukarı Sakarya havzasında Eskişehir ilinin güneyinde ve il merkezine 64 km uzaklıktadır. 39°22’34.27” kuzey ve 31°02’15.21” doğu koordinatlarında yer almaktadır (http-1). Çifteler’de “Sakarıbaşı” olarak da adlandırılan bölgede beş ayrı kaynak bulunur (http-2). Dümdüz ovalık alandaki Gökgöz, Kırkkız, Karaburgu, Başkurt ve Eminekin bu kaynaklardır. İlçe merkezine 2 km uzaklıkta olup, 39° 21' 15" -39° 21' 37" kuzey enlemleri ile 31° 02' 22" -31° 02' 53" doğu boylamları arasında yer almaktadır (http-3). Sakaryabaşı, Türkiye’nin en büyük üçüncü nehir olan Sakarya nehrinin çıkış noktasıdır. 824 kilometrelik uzunluğu ile Sakarya Nehri, ilin kuzey ve doğu sınırlarını da çizer. Suları dört mevsim 19-20 °C sıcaklığa sahiptir (http-2). Sakarya nehri Dünya üzerinde dağlardan gelen su kaynakları ile değil de yer altından çıkan su kaynağı ile doğan nadir akarsulardandır. Sakarya nehrinin kaynakları olan dalış noktaları (Bkz: Şekil 1.) Sakaryabaşı dalış noktaları haritasında verilmiş ve özellikleri ile aşağıda açıklanmıştır.

Şekil 1. Çifteler İlçesi Sakaryabaşı Dalış Noktaları Haritası (Araştırmacı Tarafından Derlenmiştir.)

Gökğöz: Sakaryabaşı mesire yerinde bulunan dalış noktasıdır. Sakarya nehrinin sularını aldığı ilk ve en önemli kaynaklardan biridir. Bölgeler arasında en çok çeşitliliğin bulunduğu ve endemik bir tür olan ‘Palaemonates Turcaum’ karidesinin en çok yaşadığı yerdir. Eğitim ve tanıtım dalışları bu noktada yapılmaktadır (Ateş, 2022). Dibinde gözlemleyebileceğiniz ufak ufak su kaynakları bulunmaktadır. Gökğöz dalış noktası, yaklaşık 15 metre çapında akarsu üzerine değişik amaçlar için kullanılmak üzere önlerine set yapılarak oluşturulan bir havuzdur. Havuzun en derin noktası yaklaşık 4,5 metredir. Su sıcaklığı yaz kış 19 derecedir (http-3).

Karaburgu: Gökğöz kaynağına yaklaşık 500 metre mesafede, Çifteler Belediyesi Dalış Kulübüne yaklaşık 450 metre mesafededir. Bölge de sığ su içinde ilerlerken aralarında bir metre mesafe bulunan iki su çukuru bulunmaktadır. Derinlikleri 8 metre olan bu çukurların tabanında çok yüksek debiyle çıkan kaynaklar bulunmaktadır (Ateş, 2022). Su kaynağına ulaşmak suyun yüksek debisinden dolayı oldukça zordur. Bu kaynaklardan saniyede 6 ton su çıkmaktadır. Aralarında bir metre olmasına rağmen kaynakların birinden kum diğerinden çok ince çakıl taşı püskürmektedir. Bu kaynakların farklı damarlardan geldiğinin göstergesidir. Bölgede en çok göze çarpan canlı ise bir metre boyundaki istilacı İsrail yayın balıklarıdır. Su sıcaklığı yaz kış yaklaşık 18-20 derecedir (http-3).

Kırkkız: Gökğöz gözesine yaklaşık 600 metre mesafede olan ve koridor şeklinde 800 metre uzunluğunda olan dalış noktasının kaynak noktası 5 metre derinliğe sahiptir (Ateş, 2022). Yüzeyi yoğun bir yosun tabakasıyla kaplı olan bölgemizin en önemli özelliği, yosunların arasında süzülen güneş huzmeleri ile adeta yağmur ormanlarını andıran görsele sahip olmasıdır. Su sıcaklığı yaz kış yaklaşık 19 derecedir (http-3).

Başkurt: Başkurt dalış noktası, Başkurt köyünden sonra yaklaşık iki km mesafede bulunan favori dalış noktalarından birisidir. Çifteler Belediyesine 10,5 km uzaklıktadır bu nedenle diğer dalış noktalarına en uzak konumdadır. Burada beş tane göze medreseler yapar, en son ve en büyük gözeyi oluşturduktan sonra koridor şeklinde devam eder. Beş gözeden

sadece en büyük olanda dalış yapılabilir. 8 metre derinlikte ve huni şeklini almış göze, üç farklı yerden kayıyor ve mevsimlere göre değişiklik gösteren kaynaktan püsküren kum taneler, kışın 10 cm iken ilkbaharda 3 metre yüksekliğe çıkabiliyor. Aralarında bir metre bulunan iç su kaynağından birisinden ilginç bir şekilde salyangoz kabukları püskürmektedir. Mavinin birçok tonuna burada şahit olmak mümkündür. Bölgede en çok gözlenen canlı türü ise 'Barrbus Tauricus' alabalığıdır. Su sıcaklığı yaz kış 19 derecedir (http-3).

Eminekin: Eminekin köyünde bulunan kaynak, yağmur suları ve sirkülasyonun çok az olmasından dolayı görüş imkânı diğer kaynaklara göre azdır. Kaynağın derinliği 5 metredir. Su sıcaklığı yaz kış 19 derecedir (http-3).

Sakaryabaşı dalış için başlıca gereklilikler olan, yaz kış uygun su sıcaklığı, muazzam bir görünürlük ve endemik türler dahil sualtı fauna ve florası ile sualtı dalış turizmi için önemli bir dalış bölgesidir. Bölgede belirlenen her dalış noktası kendine özgü farklılıklar gösterirken, kendi içinde de her mevsim hatta her gün içinde bile farklılıklar göstermektedir. Sadece Eskişehir için değil, İç Anadolu bölgesi için de şnorkelle yüzme ve dalış imkanı sunan, bölgedeki yeme içme, konaklama, ulaşım ve dalış kulübü olanakları ile sualtı dalış turizmi için ideal bir bölgedir.

YÖNTEM

Araştırmanın amacı, Eskişehir Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu, olumsuz yönlerinin, yeme içme, konaklama ve ulaşım olanaklarının sualtı dalış turizmi kapsamında analiz edilmesidir. Amaç doğrultusunda bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bir araştırma tekniği olarak görüşme, araştırmacı ile araştırmanın öznesi konumunda yer alan kişi arasında geçen kontrollü ve amaçlı sözel iletişim biçimidir (Cohen and Manion, 1994: 271; Türnüklü, 2000: 544). Yapılandırılmış görüşme ise her katılımcıya önceden hazırlanan soruların, aynı biçimde ve aynı sırada sorulduğu bir görüşme türüdür (Salı, 2018: 147). Buna karşın araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırmasını sağlayabilir (Türnüklü, 2000: 547). Bu doğrultuda, görüşme formu dalış noktalarının özellikle olumlu, olumsuz, konaklama, yeme içme ve ulaşım ifadelerini içerecek şekilde görüşmelerde detaylıca ele alınmıştır. Görüşmeler forma bağlı kalınarak görüşme yeri ve zamanı görüşme gidişatına göre şekillenmiş, araştırmanın amacı dikkate alınarak katılımcılardan zaman zaman cevaplarını detaylandırmaları yönünde isteklerde bulunulmuştur.

Verilerin Toplanması

Araştırma alanının belli bir bölgeye dayalı olması sebebiyle veri toplama yöntemi belirlenirken de Sakaryabaşı dalış bölgesini tanıyan, deneyimleyen, gelişimi hakkında bilgi sahibi olduğuna inanılan Eskişehir'deki TSSF'ye bağlı altı adet olan dalış okulları veri toplama alanı olarak belirlenmiştir. Araştırmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanıyan amaçlı örnekleme, belli ölçütleri karşılayan veya belirli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışılmak istendiğinde tercih edilmektedir (Başaran, 2017: 490; Büyükoztürk vd., 2012: 93). Bu nedenle veri toplama aşamasında amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Dalış alanında uzman,

profesyonel donanımlı dalış yapan ve yıldızlı dalış brövesi olan bireylerin seçilmesine dikkat edilmiştir.

Katılımcılar Eskişehir ilinde TSSF'ye bağlı kurumların dalış eğitmenleridir ve her biri Eskişehir'de dalış eğitimi vermiş profesyonellerdir. Ayrıca katılımcılar Sakaryabaşı dalış bölgesinde birçok kez dalış yapmış, bölge ile ilgili bilgisi olan, paylaşımına açık, bölgede tanıtım dalışları gerçekleştirmiş bireylerdir. Eskişehir dalış okullarında TSSF'ye 15 dalış eğitmeni kayıtlıdır. Bu dalış eğitmenlerinin dokuzu ile görüşme sağlanmıştır. Öncelikle katılımcılar ile e-posta, sosyal medya hesapları ile iletişime geçilmiş, araştırmanın temel amacı ve öneminden bahsedilerek görüşme talep edilmiştir. Görüşmeler 10 Nisan 2022 ve 23 Nisan 2022 tarihleri arasında birisi sağlık koşulları nedeniyle sesli telefon görüşmesiyle olmak üzere sekizi yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların izni ile ses kaydı altına alınan kayıtlar ve görüşmeler sırasında alınan notlar araştırmacılar tarafından metne dökülmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri tümevarımcı analiz olarak da adlandırılan içerik analizi ile çözümlenmiştir. Weber'e (1989: 5) göre içerik analizi, metinden çıkarılan geçerli yorumların bir dizi işlem sonucu ortaya konulduğu bir araştırma tekniğidir. Akbulut'a (2018: 186) göre ise, benzer verilerin belirli kavramlar ve temalar etrafında bir araya getirilmesi ve bunların anlaşılır biçimde düzenlenmesi sürecidir.

İçerik analizinde sırasıyla veriler kodlanır, temalar bulunur, kod ve temalar düzenlenir, bulgular tanımlanarak yorumlanır. Bu sırayla araştırma verileri kodlanarak temalar oluşturulmuştur. Araştırmanın geçerliliğinin test edilmesi için iki uzmanın kodları değerlendirmesi rica edilmiş, değerlendirme sonrası kodlama son halini almıştır, temalar netleşmiştir. Böylece araştırmanın güvenilirlik ve geçerlilik ölçütleri karşılanmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Katılımcılarla gerçekleştirilen yapılandırılmış görüşmeler sonucu elde edilen veriler, çalışmanın amacı doğrultusunda bulgulara dönüştürülmüştür. Katılımcıların demografik bilgileri ve sahip oldukları dalış bröve bilgileri Tablo 1 ile aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik ve Dalış Bröve Bilgileri

	Cinsiyet	Yaş	Dalış Brövesi
K1	Erkek	50	CMAS 1 yıldız dalış eğitmeni
K2	Erkek	24	PADI dalış ustası
K3	Erkek	30	PADI IDL personel eğitmeni
K4	Erkek	34	PADI 1 yıldız dalış eğitmeni
K5	Kadın	33	PADI tanıtım dalış uzmanı
K6	Erkek	56	PADI tanıtım dalış uzmanı
K7	Kadın	30	PADI tanıtım dalış uzmanı
K8	Kadın	38	PADI OWS eğitmeni
K9	Erkek	32	PADI 1 yıldız dalış eğitmeni

Tablo 1'de de görülebileceği üzere dokuz katılımcının altısı erkek, üçü kadındır. Yaş ortalamasının 36,4 olduğu görülmüştür. Katılımcıların üçü PADI tanıtım dalış uzmanı, üçü PADI yıldız dalış eğitmenidir. Diğer katılımcılar ise sırasıyla PADI OWS eğitmeni, PADI IDL

personel eğitmeni (staff instructor), PADI dalış ustası (dive master) ve CMAS 1 yıldız dalış eğitmenidir. PADI'nin açılımı Profesyonel Dalış Eğitmenleri Birliği iken CMAS'ın açılımı Dünya Sualtı Aktiviteleri Konfederasyonudur.

Eskişehir'de bulunan Çifteler ilçesinin dalış turizmi potansiyelini belirlemek adına bulgular beş başlık altında sunulmuştur:

- Dalış bölgesinin olumlu özellikleri,
- Dalış bölgesinin olumsuz özellikleri,
- Konaklama imkanları,
- Ulaşım imkanları,
- Yeme içme imkanları.

Bu başlıklar, görüşme sorularının kodlanması ile elde edilmiştir. Başka bir ifade ile her bir başlık, çalışmanın bir ana temasına denk gelmektedir.

Dalış Bölgesinin Olumlu Özellikleri

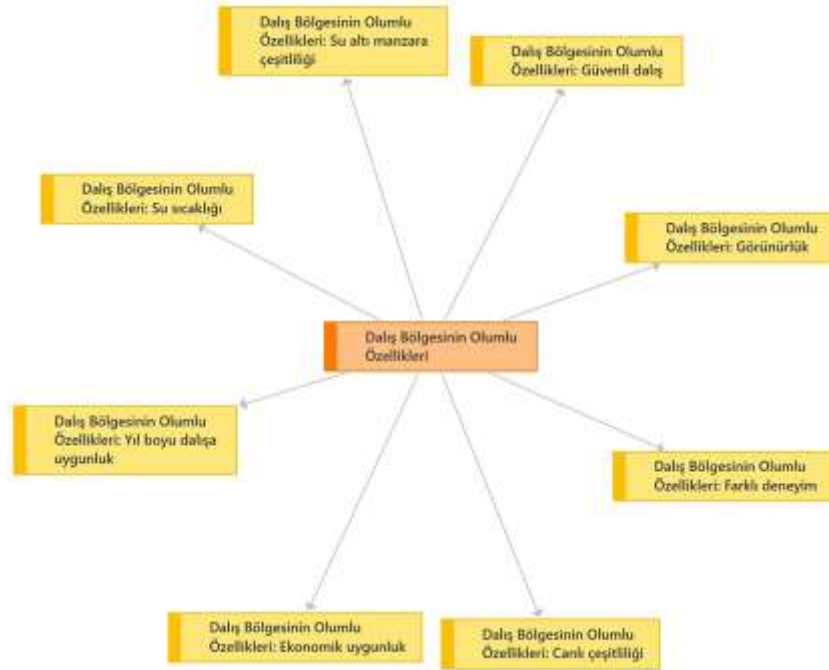
Katılımcıların Çifteler ilçesindeki dalış bölgesinin olumlu özelliklerine ilişkin görüşlerini ortaya koymak adına aşağıda yer alan Tablo 2 oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler neticesinde dalış bölgesinin olumlu özellikleri temasına ilişkin sekiz adet kod ortaya çıktığı görülmektedir: Su altı manzara çeşitliliği, su sıcaklığı, farklı deneyim, görünürlük, canlı çeşitliliği, güvenli dalış, yıl boyu dalışa uygunluk, ekonomik uygunluk.

Tablo 2. Dalış Bölgesinin Olumlu Özellikleri Temasına İlişkin Gözlenen Sıklık Kodları

• Dalış Bölgesinin Olumlu Özellikleri	• Su altı manzara çeşitliliği	10
	• Su sıcaklığı	7
	• Farklı deneyim	7
	• Görünürlük	7
	• Canlı çeşitliliği	7
	• Güvenli dalış	6
	• Yıl boyu dalışa uygunluk	5
	• Ekonomik uygunluk	5
	Toplam	50

Dalış bölgesinin olumlu özelliklerine ilişkin kodlar aşağıda yer alan Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2. Dalış Bölgesinin Olumlu Özellikleri Temasına Ait Kodlar

Su altı manzara çeşitliliği

Eskişehir Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinden ilki “su altı manzara çeşitliliği” olarak belirlenmiştir. Katılımcıların genel görüşü incelendiğinde; Sakaryabaşı dalış bölgesindeki dalıcılar için su altı manzarasının tatmin edici olduğu, su altı flora ve faunasının zengin oluşunun kişileri memnun ettiği, su altı fotoğrafçılığı için uygun bir ortam sunduğu görülmektedir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Buradaki su ana kaynaktan çıktığı için bitkiler sürekli yer değiştiriyor. Böylece dalgıçlar her seferinde farklı yerle karşılaşılıyor.” (K1)

“Dalış yaptığımda kendimi su altı ormanında hissettim. O balıkların tatlı huzuru, gecenin o sessizliğinde gece dalışı yapmak çok keyifliydi.” (K5)

“Elinizi su altındaki kuma soktuğunuzda karidesler gelip elinize konuyor. Su altındaki görüntü çok güzel ve çok farklı bir deneyim sunuyor.” (K2)

“Fotoğraf çekmek isteyenler burada çok güzel kareler yakalayabilir. Çünkü küçük bir bölgede dalıyoruz ve bu nedenle birçok şeyi nerde bulacağımızı biliyoruz. Çok uzakta aramaya gerek kalmıyor. Su altında fotoğraf çekerek güzel kareler elde edebileceğini düşünüyorum.” (K2)

Katılımcıların görüşlerinden hareketle, Sakaryabaşı dalış bölgesinin turizm potansiyeli ön plana çıkarılırken su altı manzarasına vurgu yapılması, pazarlama çalışmalarında su altı fotoğrafçılığında örnekler sunulması ve hatta mümkün ise isteyen katılımcıların su altında fotoğraf çekiminin yapılabileceği bir istihdam alanı oluşturulması gerektiği söylenebilir.

Su sıcaklığı

Eskişehir Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinden ikincisi “su sıcaklığı” olarak belirlenmiştir. Su sıcaklığının olumlu bir özellik olarak görülmesinin en büyük sebebi sabit olmasından ve dört mevsim boyunca 18-22 derece dolaylarında seyretmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum, dalış yapanlar için oldukça kolaylaştırıcı bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Su sıcaklığının da sürekli sabit olduğunu düşündüğümüz zaman aslında dört mevsim bir çalışma yapılabilir.” (K4)

“Kışın gittiğimizde suyun soğuk olacağını düşünüyordum. Ama daldığımda suyun gerçekten 20-21 derece olduğunu gördüm. Su sıcaklığı dışarıdan çok daha güzeldi.” (K5)

“Sakaryabaşı’nu diğer tatlı su dalış noktalarından ön plana çıkaracak özelliği sıcaklığının değişmiyor olması. Yaklaşık 18-22 derece arasında seyretmesi...” (K7)

“En güzeli yanı da yaz kış dalış yapabilecek bir nokta olması. Birçok bölgede mevsimsel olarak su sıcaklığı değişiyor. Çifteler’de ise her zaman dalış yapabiliyorsun (...) Hava durumu çok fark etmiyor dediğim gibi. Su sıcaklığının yaz kış aynı olması büyük avantaj.” (K8)

Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, Sakaryabaşı dalış bölgesinin su sıcaklığının -çoğu tatlı su dalış noktasından farklı bir şekilde- değişkenlik göstermediği, kışın dahi dalışa uygun olduğu sonucu çıkarılmıştır. Bölgenin pazarlama çalışmalarında bu özelliğin vurgulanması gerektiği düşünülmektedir.

Farklı deneyim

Eskişehir Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinden üçüncüsü “farklı deneyim” olarak belirlenmiştir. Farklı deneyim kodu, su altı manzara çeşitliliği ve canlı çeşitliliği kodları ile bağlantılıdır. Katılımcılar, bu özelliklerden dolayı Sakaryabaşı dalış bölgesinin kişilere farklı bir deneyim yaşattığını belirtmişlerdir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Sakaryabaşı dalış bölgesinin, Sakarya Nehri’nin ana kaynağı olması çok güzel. Kolay kolay görebileceğiniz bir yer değil, o yüzden tavsiye ederim.” (K1)

“Lisanslı dalıcılar gelip Sakaryabaşı’nu görebilirler çünkü çok farklı bir deneyim sunuyor.” (K2)

Sakaryabaşı dalış bölgesinin farklı bir deneyim sunmasının en önemli sebebi Sakarya Nehri’nin kaynağı olmasıdır. Bu niteliği ile özellikle İç Anadolu Bölgesi’nde ön plana çıkmaktadır.

Görünürlük

Eskişehir Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinden dördüncüsü “görünürlük” olarak belirlenmiştir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Kaynağın direkt çıktığı yer olduğu için su altında çok net bir görüntü var.” (K1)

“Kaynak suyu olması ayrı bir avantaj çünkü herhangi bir bulanıklık yok içerisinde. Gökgöz ve ana kaynakların olduğu yerde özellikle bu berrak ortamı görebiliyorsunuz.” (K1)

“Görünürlük açısından çok berrak bir alan.” (K7)

“Dünyada sayılı tatlı su dalış merkezi vardır. Bunlar, su altındaki görüşün sonsuz olduğu dünyadaki en ender yerlerdendir. Denizde ne yaparsanız yapın görüş bozukluğu olur. Tatlı suda ise görüş sonsuzdur, netliği görebilirsiniz. Sakaryabaşı da Sakarya nehrinin doğduğu yerde olduğu için burada görüş çok berraktır.” (K6)

Katılımcıların görüşlerinden de anlaşılacağı üzere; Sakaryabaşı dalış bölgesinin turizm potansiyeli ön plana çıkarılırken Sakarya Nehri'nin ana kaynak noktası olduğu, tatlı su kaynağı olduğu, su altındaki görüşün çok berrak olduğu ön plana çıkarılmalıdır.

Canlı çeşitliliği

Eskişehir Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinden beşincisi “canlı çeşitliliği” olarak belirlenmiştir. Canlı çeşitliliği gerek su altı manzara çeşitliliği gerekse farklı deneyim kodları altında da vurgulanmıştır. Fakat sahip olduğu flora ve faunanın çeşitliliği nedeniyle ayrı bir kod altında ele alınması gerektiği düşünülmektedir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Balık çeşitliliği açısından çok zengin. Dalış esnasında epey iri balıklarla karşılaşıyorduk.” (K1)

“Kendine has endemik su altı faunası ile eşsiz bir güzelliktedir.” (K3)

“Su altı içerisindeki canlılıklar inanılmaz. Sazan, aynalı sazan, yayın, yengeç, tatlı su karidesi, endemik karidesler... Sadece Çiftelere has yetişen balık türleri var; tatlı su kefali, tatlı su çuprası vb. Hepsi var burada.”(K6)

“Birçok yerde göremeyeceğiniz küçük canlıları, bitkileri görebilirsiniz. Örneğin; Karidesin küçüğü var -tam adını bilmiyorum ama- onlar çok yoğun orada.” (K8)

Katılımcıların görüşlerinden de anlaşılacağı üzere; Sakaryabaşı dalış bölgesinde birçok farklı endemik bitkiye ve hayvana sahiptir. Bu yönü oldukça değerlidir. Öyle ki sadece bu özelliği ön plana çıkarılarak ile bile birçok farklı dalgıçı ağırlayabilir.

Güvenli dalış

Eskişehir Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinden altıncısı “güvenli dalış” olarak belirlenmiştir. Sakaryabaşı dalış bölgesinin derin olmaması özellikle

dalışa yeni başlayanlar için güvenli bir dalış deneyimi sunmaktadır. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Orada pek sorun yaşanmaz. Güvenlik açısından riskli bir bölge değil. Çünkü derinliği fazla olan bir bölge değil, yaklaşık 4-5 metrelik derinliği var.” (K1)

“Dalış için güvenli.” (K2)

“Sakaryabaşı’nda derinlikler zaten güvenli bir dalışa elverişli. O yüzden dalışla ilgili dekomprasyon dediğimiz şey yaşanabilecek bir olay olarak gözüküyor orada açıkçası. Tabi ki her şey gibi dalışın da bir risk vardır ama uzman bir ekiple beraber yapılan dalışlarda zaten güvenlik ön plana alınmıştır. Dediğim gibi oradaki eğitmenlerin uzman olması yeterli bence; güvenliği ön planda tutacaklardır. Zaten Çifteler’de sağlık kabini de var, acil bir durumda Eskişehir’e olan yakınlığı da bir avantaj.” (K5)

Katılımcıların görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı’nın özellikle daha güvenli bir dalış imkânı arayan dalgıçlar için ön plana çıkarılabileceğini söylemek mümkündür. Bölgede sağlık kabininin olması da önemli bir niteliktir.

Yıl boyu dalışa uygunluk

Eskişehir Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinden yedincisi “yıl boyu dalışa uygunluk” olarak belirlenmiştir. Bu kod esasen su sıcaklığı kodu ile ilişkilidir. Yıl boyu dalışa uygunluğun niteliği suyun sıcaklığının yıl boyu sabit olmasından kaynaklanmaktadır. Buna karşın, mevsimselliğin önemli bir sorun olduğu turizm sektöründe Sakaryabaşı dalış bölgesinin bu özelliğinin ayrıca vurgulanması gerektiği düşünülmüştür. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Su sıcaklığının sabit oluşu size 12 aylık bir dalış imkânı sunuyor. Kışın dışarıda kar yağarken biz çok dalış yaptık orada, o yönden çok güzel.” (K1)

“Su sıcaklığı dört mevsim 18-22 derece arasında olduğundan dolayı yaz kış dalış yapılabilir. Bu yüzden biz kışın da bu işimize devam edebiliyoruz.” (K7)

“Sakaryabaşı’nın en güzeli yanı, yaz kış dalış yapabilecek bir nokta olması. Su sıcaklığı mevsimsel olarak birçok bölgede değişiyor. Çifteler’de ise her zaman dalış yapılabilir.” (K8)

Sakaryabaşı dalış bölgesine ilişkin ön plana çıkarılacak hususların başında her mevsim dalış imkânı gelmelidir. Çünkü bu özellik sayesinde soğuk havalarda da dalış yapmak isteyen kişiler ağırlanabilir. Bu durum, özellikle pazarlamacılar için önemlidir.

Ekonomik uygunluk

Eskişehir Çifteler ilçesi Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinden sonuncusu “ekonomik uygunluk” olarak belirlenmiştir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Günümüzde ekonomi çok iyi değil. İnsanların alım gücünün azaldığı bu zamanlarda; kişilerin buldukları yerden fazla uzaklaşmadan -özellikle İç Anadolu bölgesinde

yaşayanlar için- çok daha rahat bir şekilde ve deniz dalışına göre nispeten daha uygun fiyatlara dalış turizmine ulaşabileceklerini düşünüyorum.” (K2)

“Dalışa gelenler için kamp alanından ücret almıyoruz (...) Dalışa gelenlere ekipmanları tesis olarak sağlıyoruz. Böylece başka bir yerden temin etmeye ihtiyaç kalmıyor. Ekipman sağlamak için ayrı bir fiyatlandırma yapmıyoruz, standart fiyata bunlar dahil oluyor.” (K7)

Katılımcıların görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesinin özellikle deniz dalışına göre daha uygun fiyatlarla erişilebilir olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca, ekipmanların tesis tarafından temin edilmesi ve kamp alanından ücret alınmaması, dalış turizmi gerçekleştirecekler için avantajlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dalış Bölgesinin Olumsuz Özellikleri

Katılımcıların Çifteler ilçesindeki Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumsuz özelliklerine ilişkin görüşlerini ortaya koymak adına aşağıda yer alan Tablo 3 oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler neticesinde dalış bölgesinin olumsuz özellikleri temasına ilişkin bir adet kod ortaya çıktığı görülmektedir: Kısıtlı bölge.

Tablo 3. Dalış Bölgesinin Olumsuz Özellikleri Temasına İlişkin Gözlenen Sıklık Kodları

● Dalış Bölgesinin Olumsuz Özellikleri	● Kısıtlı bölge	3
	Toplam	3

Dalış bölgesinin olumsuz özellikleri temasına ilişkin kod aşağıda yer alan Şekil 3’te görselleştirilerek sunulmuştur.

Şekil 3. Dalış Bölgesinin Olumsuz Özellikleri Temasına Ait Kod

Kısıtlı bölge

Katılımcı görüşleri incelendiğinde, Sakaryabaşı dalış bölgesine ilişkin olumsuz özelliklerin pek fazla ön plana çıkmadığı görülmektedir. Katılımcıların belirttikleri tek bir olumsuz özellik bulunmaktadır. Bu da bölgenin kısıtlı oluşudur. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Dalış yapılan yerler sınırlı bölgeler. Sınırlı bölgeler olduğu için yaklaşık 1-3 saat aralığında bütün bölgeler bitirilebiliyor. Bu nedenle, şehir dışından gelen arkadaşlar genellikle bir gün dalış, bir gün Eskişehir gezisi olarak organize ediyorlar.” (K1)

“Burada dalış yapılan yer kısıtlı bir bölge. Bu nedenle, denizdeki gibi daha geniş bir alana sahip değiliz. Tuzlu suya göre öyle bir eksisi olabilir.” (K2)

“Sakaryabaşı’nda -özellikle Gökgöz Gölet’te- derinliğin az olması tecrübeli dalıcılar için bir dezavantaj.” (K8)

Katılımcıların görüşlerinde de görülebileceği üzere, Sakaryabaşı’nın en önemli dezavantajı dalış yapılan bölgenin hem genişlik hem de derinlik açısından kısıtlı olmasıdır.

Konaklama İmkanları

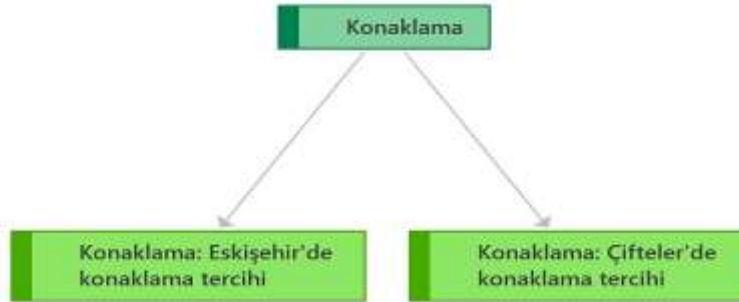
Katılımcıların Çifteler ilçesindeki Sakaryabaşı dalış bölgesinin konaklama imkanlarına ilişkin görüşlerini ortaya koymak adına aşağıda yer alan Tablo 4 oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler neticesinde dalış bölgesinin konaklama özellikleri temasına ilişkin iki adet kod ortaya çıktığı görülmektedir: Çifteler’de konaklama tercihi ve Eskişehir’de konaklama tercihi. Buradan hareketle, kimi dalgıçların Çifteler’de konaklamayı kimisinin ise Eskişehir’e dönerek orada konaklamayı tercih ettiği söylenebilir.

Tablo 4. Konaklama İmkanları Temasına İlişkin Gözlenen Sıklık Kodları

● Konaklama	● Çifteler’de konaklama tercihi	11
	● Eskişehir’de konaklama tercihi	6
	Toplam	17

Sakaryabaşı dalış bölgesindeki konaklama imkanlarını ve tercihlerini ortaya koymayı amaçlayan konaklama imkanları temasına ilişkin kodlar aşağıda yer alan Şekil 4’te sunulmuştur.

Şekil 4. Konaklama İmkanları Temasına Ait Kodlar

Çifteler’de konaklama tercihi

Katılımcı görüşleri incelendiğinde, Sakaryabaşı dalış bölgesinin konaklama imkanlarına ilişkin iki farklı görüşün hâkim olduğu görülmektedir. İlki, konaklamanın Çifteler’de gerçekleştirilmesine yönelik görüştür. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Şu an faal olan bir tane otel söz konusu. Konaklama tesisleri çeşitlendirilip artırılabilir. İlçe merkezindeki yerel halk da turizm konusunda bilinçlendirilebilir ve böylelikle ilçe de ayrı bir cazibe merkezine çevrilebilir.” (K4)

“Kamp yapmak için çok uygun bir yer. Ayrıca, bölgede gece dalışı imkânı da sunuluyor. Bu nedenle kamp yapmak tercih ediliyor.” (K5)

“Kamp yapacak insanlar muhakkak çadırlarıyla gelip kamp ve eğlencelerini yapıyorlar.” (K6)

“Konaklama için Sakaryabaşı’nda bir otel var. Onun dışında yine Sakaryabaşı içinde kamp alanları var.” (K7)

“Sakaryabaşı mesire alanı, kamp ve karavan alanımız var.” (K7)

Katılımcıların görüşlerinden hareketle; Çifteler Sakaryabaşı bölgesinde konaklamanın ağırlıklı olarak kamp alanlarında gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Bölgede yalnızca belediye belgeli bir otel bulunmaktadır. Bu durum, kamp yapmak istemeyen dalğışlar için kısıtlayıcı bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Eskişehir’de konaklama tercihi

Konaklama imkanlarına ilişkin görüşlerden bir diğeri ise Çifteler’de konaklamayı tercih etmeyip Eskişehir’de konaklamayı tercih edenlere aittir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Şehir dışından gelen arkadaşlar genellikle bir gün dalış bir gün Eskişehir gezisi olarak organize ediyorlar. Bence de mantıklı. Uzak yerden geliyorsanız sadece dalış organizasyonu yapmak uygun olmaz diye düşünüyorum ben.” (K1)

“Bir gün Eskişehir’de geziyorlar bir gün ise Çifteler’de dalış yapıyorlar. Çifteler’de kalan pek olmuyor.” (K1)

“Genellikle Eskişehir’de konaklayıp Çifteler’de dalışa geliniyor.” (K2)

“Daha çok Eskişehir konaklamalı oluyor ama bunun iki nedeni var bence. Bir tanesi Çifteler’de konaklama olanağının çok fazla olmayışı olabilir. Çünkü bildiğim kadarıyla bir tane otel var havuza yakın. İkincisi ise Eskişehir’de yapılacak şeylerin çok fazla oluşu. Bu nedenle Eskişehir’in yakınlığından da faydalanıp orayı da görmek istiyorlar.” (K8)

Katılımcıların görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı bölgesine dalış için gelen turistlerin bir kısmının Eskişehir’deki konaklama tesislerinin geceleme sayılarına dahil olduğunu söylemek mümkündür.

Ulaşım İmkanları

Katılımcıların Çifteler ilçesindeki Sakaryabaşı dalış bölgesinin ulaşım imkânlarına ilişkin görüşlerini ortaya koymak adına yar alan Tablo 5 oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler neticesinde dalış bölgesinin ulaşım özellikleri temasında ilişkin iki adet kod ortaya çıktığı görülmektedir: Çifteler’e ulaşım imkanları ve dalış noktalarına ulaşım imkanları. Ulaşım imkanları temasının, dalğışların Çifteler ilçesine varışı ve Sakaryabaşı bölgesi dalış noktaları arasındaki ulaşım olarak ayrı ayrı değerlendirdikleri söylenebilir.

Tablo 5. Ulaşım İmkanları Temasına İlişkin Gözlenen Sıklık Kodları

• Ulaşım	• Çifteler'e ulaşım imkanları	10
	• Dalış noktaları arası ulaşım imkanları	9
	Toplam	19

Çifteler ilçesine ve Sakaryabaşı dalış bölgesi dalış noktaları arası ulaşım olanakları ve tercihlerini ortaya koymayı amaçlayan ulaşım imkanları temasına ilişkin kodlar aşağıda yer alan Şekil 5 ile sunulmuştur.

Şekil 5. Ulaşım İmkanları Temasına Ait Kodlar

Çifteler'e ulaşım imkanları

Katılımcı görüşleri incelendiğinde, Sakaryabaşı dalış bölgesinin ulaşım imkanlarına ilişkin iki farklı görüşün hâkim olduğu görülmektedir. İlki, Çifteler'e ulaşımaya yönelik görüştür. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“İç Anadolu Bölgesi'nde yaşayanların deniz dalışına göre çok daha kolay erişilebilir ve uygun fiyatlı şekilde dalış turizmine ulaşabildiklerini düşünüyorum.” (K2)

“Çifteler'e merkez otogardan ilçe otobüsleri ile ulaşım sağlanmaktadır. Dalış noktalarına ise Çifteler'den taksiyle ulaşılmaktadır.”(K3)

“Çifteler İç Anadolu bölgesi için çok büyük bir nimet çünkü ulaşım kolaylığı var. Bizim kalkıp deniz kenarına gitmemize gerek kalmadan Çifteler'de dalış yapabiliyoruz.” (K8)

“Hem kendi aracınızla ulaşım çok kolay hem de Çifteler minibüsleriyle ulaşım çok rahat. O yüzden dezavantajlı bir tarafını göremiyorum ben.” (K8)

“Turistler ekip ya da heyet halinde geliyorlar. Aracı olmayanlar içinse toplu taşımayla Eskişehir merkezinden yarım saatte bir araçlarımız var. Ulaşım ile alakalı hiçbir sıkıntımız yok. İlçemiz Konya-İstanbul yolu hattında olduğu için İstanbul ve Konya araçları da saat başı geçiyor.” (K9)

Katılımcıların görüşlerinden hareketle; Çifteler ilçesine ulaşımın Eskişehir merkezden toplu taşıma yoluyla kolaylıkla gerçekleştirildiğini, özel araç sahipleri içinse mevki ve uzaklık olarak ulaşım olanaklarının yeterli olduğunu söylemek mümkündür.

Dalış noktaları arası ulaşım imkanları

Ulaşım olanaklarına ilişkin görüşlerden bir diğeri ise Sakaryabaşı dalış bölgesindeki dalış noktaları arasındaki ulaşım imkanlarının değerlendirilmesi ile ilgilidir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Sakaryabaşı dalış bölgesi tatlı su olduğu için burada ekipmanlar tuzlu suya göre daha ağır hissettiriyor. Ulaşım çok büyük problem. Dalış noktasına ulaşımında kolaylık sağlanırsa dalışın daha keyifli ve rahat olacağını düşünüyorum. Dalış noktalarından ana dalış noktasına giderken kano ile teçhizatlar taşınabilir.” (K2)

“Çok ciddi bir ulaşım problemi söz konusu değil. Ama dalış noktaları arasındaki su içinden kanoyla ekipman taşınması veya ufak sallarla ekipman taşınması mantıklı olabilir.”(K4)

“Kulübümüzün olduğu bir nokta var. Burası ve dalış noktalarımız birbirinden ayrı noktalarda bulunuyor. Bu nedenle birbirlerine uzak olduklarını söyleyebiliriz. Yine de yürüme mesafesiyle ulaşabiliyoruz, en uzak mesafemiz 500 metre gibi (...) Dalış noktaları ise birbirine yakın. O konuda ben bir sıkıntı yaşamadım aslında. Ama ekipman taşımak istemeyen veyahut sağlık problemi olanlara biraz sıkıntı yaratabiliyor. Onda da el arabaları verebiliyoruz. El arabalarıyla destek sağlayabiliyoruz.”(K7)

“Donanımlı dalış ekipmanı gerçekten ağırdır. Üzerinizde 13 kilo ila 15 kilo arasında bir yük taşırsınız. Paletleriniz elinizde olur. Bu benim için bir dezavantaj; tek bir dalış noktasında dalış yapacaksanız hiçbir sıkıntı yok ama farklı yerleri görmek istiyorsanız zor.” (K8)

Katılımcıların görüşlerinden hareketle dalış noktaları arasında ulaşım imkanlarının zor olmadığı ancak ekipman ile ulaşım imkanları hakkında fikir ayrılığı yaşandığını söylemek mümkündür. Ekipmanların dalış noktaları arasında taşınmasında sağlanan olanakların artırılacağı ve mevcut imkanların tanıtılabileceği düşünülmektedir.

Yeme İçme İmkanları

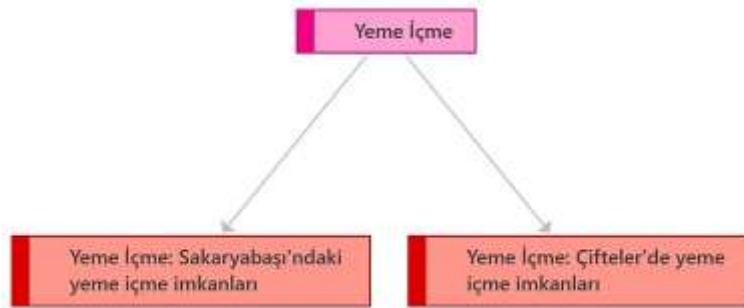
Katılımcıların Çifteler ilçesi ve Sakaryabaşı dalış bölgesi yeme içme imkanlarına ilişkin görüşlerini ortaya koymak adına aşağıda yer alan Tablo 6 oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler neticesinde dalış bölgesinin yeme içme imkanları temasına ilişkin iki adet kod ortaya çıktığı görülmektedir: Sakaryabaşı'nda yeme içme imkanları ve Çifteler'de yeme içme imkanları. Buradan hareketle, kimi dalgıçların Sakaryabaşı'nda kimisinin ise Çifteler'de yeme içmeyi tercih ettiği söylenebilir.

Tablo 6. Yeme İçme İmkanları Temasına İlişkin Gözlenen Sıklık Kodları

● Yeme İçme	● Sakaryabaşı'nda yeme içme imkanları	9
	● Çifteler'de yeme içme imkanları	4
	Toplam	13

Sakaryabaşı dalış bölgesindeki yeme içme imkanları ve tercihlerini ortaya koymayı amaçlayan yeme içme imkanları temasına ilişkin kodlar aşağıda yer alan Şekil 6'da sunulmuştur.

Şekil 6. Yeme İçme İmkanları Temasına Ait Kodlar

Sakaryabaşı'ndaki yeme içme imkanları

Katılımcı görüşlerine göre, Sakaryabaşı dalış bölgesinin yeme içme olanaklarına ilişkin iki farklı görüş söz konusudur. İlki, Sakaryabaşı'ndaki yeme içme imkanlarının yeterli olduğuna yönelik görüştür. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Dalış noktaları çevresinde birçok yerel restoran bulunmakta olup mutfağı oldukça zengindir.”(K3)

“Sakaryabaşı'nda üç tane restoran var. Gelenler yeme içmelerini oradan karşılıyorlar. Aynı zamanda mesire alanı olduğu için kendi malzemelerini getirerek de yemek yiyebiliyorlar.” (K7)

“Özellikle lokasyon olarak yeme içmede hiç problem yaşanmayacak bir nokta. Bir sürü restoranın olduğu bir yer zaten, piknik alanları da var.” (K8)

“Balık restoranlarımız var Sakaryabaşı'nın içerisinde.” (K9)

Katılımcıların görüşlerinden hareketle; Sakaryabaşı dalış bölgesinde yeme içme imkanlarının yeterli olduğu, kendi yiyecek içecek hazırlığıyla gelen bireyler için de mevcut mesire alanı olanakları olduğunu söylemek mümkündür.

Çifteler'de yeme içme imkanları

Yeme içme imkanlarına ilişkin görüşlerden ikincisi ise Sakaryabaşı dalış bölgesinin içinde bulunduğu Çifteler ilçesindeki yeme içme olanaklarının tercih edilmesine yöneliktir. İlgili koda ilişkin görüşmelerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Sakaryabaşı, Çiftelerin merkezine çok uzak bir yer değil. Bu nedenle aracınızla beş dakikada gidip orada ihtiyaçlarınızı karşılayabiliyorsunuz.” (K1)

“Çifteler yeme içme bakımından oldukça zengindir.”(K3)

“Çifteler’de çok sevdiğim bir lokanta ve kebabçı var. Neredeyse Eskişehir’de yok o lezzetler.” (K5)

“Çifteler merkezde oldukça meşhur bir pideci ve kebabçı var. Ayrıca, kokoreççimiz de beğeniliyor.” (K9)

Katılımcıların görüşlerinden hareketle; Çifteler ilçesine sualtı dalış turizmi için gelen turistlerin yeme içme imkanlarında bir sorun olmadığını söylemek mümkündür.

SONUÇ

Eskişehir Çifteler’de bulunan Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumlu özelliklerinin oldukça baskın olduğu yapılan görüşmeler sonucunda tespit edilmiştir. Öyle ki, dalış bölgesinin olumlu özelliklerine ilişkin sekiz farklı kod tespit edilirken olumsuz özelliklerine ilişkin yalnızca bir kod ortaya konmuştur. Bu durum, Sakaryabaşı dalış bölgesinin tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinde ön plana çıkarılabilecek birçok farklı unsur olduğuna da işaret etmektedir. Özellikle su altı manzara çeşitliliğinin ve canlı çeşitliliğinin zengin olması, su altındaki görünürlüğün berrak olması ve buna bağlı olarak dalgıçlara farklı bir deneyim yaşatması, bölgeye ilişkin önemli bir tanıtıcı unsur olarak değerlendirilebilir. Sosyal medya paylaşımlarının da oldukça fazla olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bölgede dileyen dalgıçlara su altı fotoğraf çekimi hizmeti sunulabilir, kanaat önderleri (influencer’lar) bölgede ağırlanarak su altında çektikleri fotoğrafları sosyal medyalarında paylaşmaları sağlanabilir. Bu özellikleri ön plana çıkaracak görsel öğelerin iyi değerlendirilmesi ve pazarlanması durumunda, bölgeye çekilecek dalış turisti sayısının artacağı düşünülmektedir. Buna ek olarak, bölgenin yıl boyu dalışa uygun olması da önemli bir pazarlama unsurudur. Deniz dalışlarında ve görüşmecilerin belirttiği üzere her tatlı su dalış bölgesinde yıl boyu sabit su sıcaklığı bulunmamaktadır. Bu durum, Sakaryabaşı dalış bölgesine ciddi bir rekabet avantajı sağlamaktadır. Bu özelliğin duyurumunun yapılması ile ağırlıklı olarak deniz dalışını tercih eden dalgıçların veya dalış turistlerinin dahi bölgeye ziyareti sağlanabilir. Çünkü deniz dalışını tercih eden kişilerin ılıman bahar ayı zamanları ve yaz ayları dışında dalış yapma imkânı oldukça zordur; kişilerin diğer aylardaki dalış ihtiyacı Sakaryabaşı dalış bölgesi ile giderilebilir. Tüm bunların yanı sıra bölge ekonomiktir ve özellikle dalışa yeni başlayanlar için oldukça güvenlidir. Bu özellikler de yine pazarlamacılar tarafından ön plana çıkarılabilir. Dalıştan korkan fakat dalış deneyimi kazanmak isteyen dalgıç adaylarını bölgeye çekebilecek faaliyetler planlanabilir.

Sakaryabaşı dalış bölgesinin olumsuz özelliği, kısıtlı bir bölge olması olarak tespit edilmiştir. Bu durum bölgenin yapısından ileri gelmektedir. Öyle ki, dalış bölgesinin derinliğinin veya genişliğinin değiştirilme imkânı bulunmamaktadır. Bu durumda bölge

planlamacıların yapması gereken, ziyaretçilerin mevcut bölge içinde ilgilenebilecekleri daha fazla faaliyetin olmasını sağlamaktır. Örneğin; bölgede çeşitli festivaller düzenlenebilir, kano/deniz bisikleti gibi ek faaliyetler eklenebilir, bölgede dalış faaliyeti ile ilgili sergiler açılabilir, dalış kulübünün olanakları artırılabilir.

Sakaryabaşı bölgesindeki konaklama olanaklarına ilişkin katılımcılar arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır. Kimi katılımcı Çifteler'deki konaklama olanaklarının kısıtlılığından dolayı Eskişehir'de konaklamanın tercih edildiğini söylerken kimisi Çifteler'de konaklama olanaklarının yeterli olduğundan bahsetmektedir. Buradaki görüş farklılığının en önemli sebebinin bölgedeki konaklamanın ağırlıklı olarak kamp alanlarında gerçekleştirilmesinden ileri geldiği söylenebilir. Bölgede yalnızca belediye belgeli bir adet otel bulunmaktadır. Bu durum, kamp yapmak istemeyen dalgıçlar için kısıtlayıcı bir faktördür. Konaklama tesislerinde sayıca bir anda artış yapmak yerine ilk önce pazar araştırmaları yapılarak bölgeye gelen kişilerin konaklama tesislerinden beklentilerinin ölçülmesi gerektiği düşünülmektedir. Bölgedeki konaklama sektörünün gelişimi için pazar araştırması olmazsa olmazdır. Buna ek olarak, Sakaryabaşı'nın küçük bir bölge olduğu düşünülürse yerel halkın turizme katılması ve ev pansiyonculuğunun yaygınlaştırılmasının sürdürülebilirlik açısından da fayda sağlayabileceği göz ardı edilmemelidir.

Çifteler ilçesine ulaşımın Eskişehir merkezden toplu taşıma yoluyla kolaylıkla gerçekleştirildiği, özel araç ile seyahat edecekler içinse bölgenin mevki ve uzaklık olarak rahat bir konumda bulunduğu belirtilmektedir. Başka bir ifadeyle, katılımcılara göre Sakaryabaşı dalış bölgesinin bulunduğu Çifteler ilçesine ulaşmakta herhangi bir zorluk bulunmamaktadır. Fakat bölgeye ulaştıktan sonra yanında ekipmanı olan dalgıçların, dalış noktaları arasındaki ulaşımında sorun yaşadıkları bulgulanmıştır. Bu nedenle, ekipmanların taşınmasına ilişkin olanakların artırılması gerektiği söylenebilir. Bu konuda katılımcıların, ekipmanların kano ile taşınabileceğini önerdikleri görülmektedir.

Yeme içme olanakları değerlendirildiğinde katılımcıların gerek Sakaryabaşı dalış bölgesinden gerekse Çifteler ilçesinden memnun oldukları belirlenmiştir. Bu konuda özellikle mesire alanları ön plana çıkmaktadır. Fakat araştırmacıların kişisel görüşlerinden hareketle, su altı dalış turizminin bölgede geliştirilmesi ve bir yıla yayılmasına ilişkin çalışmalar yapılırsa mevcut yiyecek içecek işletmelerinin yeterli olmayacağını söylemek mümkündür. Bölgeye ilişkin pazarlama çalışmaları yürütülürken ve daha fazla turist ağırlanması planlanırken bu faktörün göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir.

Özetle, Sakaryabaşı dalış bölgesi sahip olduğu olumlu özellikleri ile önemli bir su altı dalış turizmi noktası olarak kabul edilebilir. Bölgenin en büyük eksiği ise tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin yetersiz olmasıdır. Bölgenin konaklama imkanları görece kısıtlıdır. Bölgeye ulaşım ve bölgedeki yeme içme olanakları konusunda sorun olarak nitelendirilebilecek bir durum bulunmamaktadır. Fakat yine de bölgenin sağlıklı bir şekilde turizme açılabilmesi için kontrollü büyüme sağlanması, düzenli olarak pazarlama araştırmaları yapılması ve beklentilere uygun şekilde yeni tesisler kurulması veya istihdam olanakları yaratılması gerektiğini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Akbulut, Y. (2018). *Veri Çözümleme Tekniği*, Şimşek, A. (Ed.) Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri İçinde 162-215. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Albayrak, T., Caber, M. & Cater, C. (2021). Mass tourism underwater: A segmentation approach to motivations of scuba diving holiday tourists. *Tourism Geographies*, 23(5-6): 985-1000.

Atalay, İ. (2011). *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*. İzmir: Meta Basım Matbaacılık.

Ateş, D. (2022). Cesur, G. tarafından gerçekleştirilen görüşme (ses kaydı). Rekreatif Donanımlı Dalışın Turizm Çeşitlenmesi Üzerine Etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aygün, Y. (2020). Serbest Zaman Macera Etkinliği Olarak Rekreatif Tüplü Dalış: Dalgıç Deneyimleri ve Su Altı Ortamları. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Başaran, K., Y. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47): 480-495.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç, Ç., E., Akgün Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (25. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Cater, C. (2008). *Perceptions of and Interactions with Marine Environments: Diving Attractions from Great Whites to Pygmy Seahorses*. Garrod, B. & Gössling, S. (Ed.). In *New Frontiers in Marine Tourism*, 49-64. London: Elsevier.

CBI (2022). *Dive tourism from Europe*. Centre for the Promotion of Imports from Developing Countries. <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/dive-tourism/europe> (Erişim Tarihi: 01.05. 2022).

Cohen, L. & Manion, L. (1994). *Research Methods in Education* (Fourth ed.). London: Routledge.

Çelik, S. (2020). Günümüzde Türkiye'nin jeopolitik konumu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(74): 201-210.

Çulha, O. ve Gönül, E. (2019). Su altı dalış motivasyonu: demografik ve deneysel özellikler bakımından değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(4): 1271-1304.

Dai, Y., Huang, F., Chen, K., Chen W. & Huan, T. (2021). Recreational scuba diving as a special form of tourist: lessons from Taiwan. *Tourism Review*, 1-23.

De Brauwier, M., Harvey, E., McIlwain, J., Hobbs, J., Jompa, J. & Burton, M. (2017). The economic contribution of the muck dive industry to tourism in Southeast Asia. *Marine Policy*, 83: 92-99.

DEMA Diving, Fast Fact on Recreational Scuba Diving and Snorkeling (2022). <https://www.dema.org/store/download.aspx?id=7811B097-8882-4707-A160-F999B49614B6> (Erişim Tarihi: 06.05.2022).

Dimmock, K. (2007). *Scuba diving, snorkelling, and free-diving*. In *Waterbased Tourism, Sport, Leisure and Recreation Experiences*, 128-147. Amsterdam: Elsevier.

Dimmock, K. (2009). Finding comfort in adventure: Experiences of recreational scuba divers. *Leisure Studies*, 28(3): 279-295.

Dimmock, K., & Musa, G. (2015). Scuba diving tourism system: a framework for collaborative management and sustainability. *Marine Policy*, 54: 52-58.

Doğru, H., Çelik, B. ve Yılmaz, S., B. (2019). Dalış turizmi emniyeti risk faktörleri ve çözüm önerileri. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 30(3): 185-197.

Emang, D., Lundhede, T.,H. & Thorsen. B., J. (2020). The role of divers' experience for their valuation of diving site conservation: The case of Sipadan, Borneo. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 32: 1-12.

Eren, E., Yıldırım, H. M. ve Adak, B. (2020). Dalış turizmüne katılan destinasyon imajı algılarının belirlenmesine yönelik bir araştırma: Çanakkale örneği. *Sivas İnterdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(2): 26-35.

Erkurt, O. ve Paker, S. (2014). Su altı arkeoparkları ve deniz turizmi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi*, 6(2): 131-144.

Evren, S. ve Kozak, N. (2012). Eskişehir'in çekici faktörlerinin günübirlik ziyaretçilerin bakış açılarıyla değerlendirilmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23(2): 220-232.

Garrod, B. (2008). *Market segments and tourist typologies for diving tourism*. New Frontiers. Garrod, B. and Gössling, S. (Ed.) In *Marine Tourism: Diving Experiences, Sustainability Management*, 31-47. Netherlands: Elsevier.

İMEAK Deniz Ticaret Odası Denizcilik Raporu (2021). <https://www.denizticaretodasi.org.tr/media/SharedDocuments/sektorraporu/DenizcilikSektorRaporu2021.pdf> (Erişim Tarihi: 06.05. 2022).

Kainde, H., Santoso, A. J. & Budiyanto, D. (2017). Mapping diving locations on Bali Island based mobile. *International Journal of Computer Engineering and Information Technology*, 9(9): 211-215.

Krieger, J. R. & Nanette E. C. (2013). Recreational diving impacts and the use of pre-dive briefings as a management strategy on Florida coral reef. *Springer*, 17: 179-189.

Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11518/bazi-dalis-bolgeleri.html> (Erişim Tarihi: 05.05. 2022).

Lew, A. A. (2013). *A world geography of recreational scuba diving*. Musa, G. and Dimmock, K. (Ed.), In *Scuba Diving Tourism*, 29-51. Oxford: Routledge.

Lusby, C. & Cottrell, S., P. (2008). Understanding motivations and expectations of scuba divers. *Tourism in Marine Environments*, 5(1): 1-14.

Merchant, S. (2011). Negotiating underwater space: the sensorium, The body and the practice of scuba diving. *Tourist Studies*, 11(3): 215-234.

Musa, G. & Dimmock, K. (2012). Scuba diving tourism: introduction to special issue. *Tourism in Marine Environments*, 8(1-2): 1-5.

Musa, G. & Dimmock, K. (2013). *Scuba Diving Tourism*. London: Routledge.

Musa, G. (2002). Sipadan: A scuba-diving paradise: An analysis of tourism impact, diver satisfaction and tourism management. *Tourism Geographies*, 4(2): 195-209.

National Oceanic and Atmospheric Administration/NOAA.(2022). *Tourism and Recreation*. <https://coast.noaa.gov/states/fast-facts/tourism-and-recreation.html> (Erişim Tarihi: 06.05.2022).

Ong, T., F. & Musa, G. (2011). An examination of recreational divers' underwater behaviour by attitude–behaviour theories. *Current Issues in Tourism*, 14(8): 779-795.

PADI 2021 Worldwide Corporate Statistics. <https://www.padi.com/sites/default/files/documents/202102/2021%20PADI%20Worldwide%20Statistics.pdf> (Erişim Tarihi: 01. 05. 2022).

Salı, B. J. (2018). *Verilerin Toplanması*, Şimşek, A. (Ed.) Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri İçinde 134-161. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Sevinç, F. ve Özel, Ç. H. (2018). Boş zaman aktivitesi olarak dalış ve yaşam doyum ilişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3): 397-415.

Tibiriça, Y., Birtles, A., Valentine, P. & Miller, D. K. (2011). Diving tourism in Mozambique: An opportunity at risk?. *Tourism in Marine Environments*, 7(3-4): 141-151.

Top, B.M., Yolak, U. ve Thomas, L. (2013). *Foça özel çevre koruma bölgesi sportif dalış turizmi fizibilite çalışması*. Türkiye'nin Deniz ve Kıyı Alanları Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. TVKGM, UNDP.

Treeck, P.V. & Scuhuhmacher, H. (1998). Mass diving tourism: A new dimension calls for new management approaches. *Marine Pollution Bulletin*, 37(8-12): 499-504.

Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu Faaliyet Raporu (2019-2020-2021). <https://tssf.gov.tr/wp-content/uploads/2022/01/529161-2019-2020-2021-FAALIYET-RAPORU-.pdf> (Erişim Tarihi: 06.05.2022).

Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılacak nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24): 543-559.

Weber, R., P. (1989). *Basic Content Analysis*. London: Sage Universty Paper.

Wongthong, P. & Harvey, N. (2014). Integrated coastal management and sustainable tourism: A case study of the reef-based scuba dive industry from Thailand. *Ocean & Coastal Management*, 95: 138-146.

Wormald, S. (2022). The 10 Best Dive Sites in the World. <https://blog.padi.com/the-10-best-dive-sites-in-the-world/> (Erişim Tarihi: 06. 05. 2022).

Yaşar, O. (2011). *Saroz körfezi kıyılarında su altı dalış turizmi*. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 3(1): 33-55.

http-1: <https://www.cifteler.bel.tr/sayfa/cografyasi.html> (Erişim Tarihi: 05.05.2022).

http-2: <https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-158009/sakarya-basi-sakaribasi.html> (Erişim Tarihi: 05.05.2022).

http-3: <https://www.buyukayi.com.tr/ciftelerdalis> (Erişim Tarihi: 05.05.2022).